

Martin Boček

Německý spolek, slepá ulička v dějinách? ¹

Abstract

The paper attempts to explain conditions of formation and the functioning of the German Confederation. These issues are examined through an unusual view, which is trying to find positive characteristics of the German Confederation at the time of establishment in 1815 and also to prove that the German Confederation was not simply the blind alley of German history, as argued in earlier historiography, but a feasible opportunity for the later Lesser German solution – at least at the beginning of existence of the Confederation. Simultaneously, the paper explains the reasons why the German Confederation lost this potential so soon. For the sake of comprehensiveness of the study, the international policy development of Germany during the Napoleonic Wars is also outlined, and the importance of the Holy Roman Empire and the Confederation of the Rhine to the genesis of the German Confederation is also explained.

Key words: German Confederation, Confederation of the Rhine, Congress of Vienna, German Dualism, Modern Constitutions in Germany, National and Liberal Requirements in the Vormärz Era

1) Tato studie vznikla v rámci grantu SGS-2013-005, který autor realizoval na KHV FF ZČU.

1. Úvod

Německý spolek lze chápat jako nové uspořádání německého prostoru po roce 1815. V době svého vzniku odpovídal touze evropských velmocí zachovat mír, tradicím zaniklé říše i různorodým výzvám své doby, především snahám udržet politickou stabilitu a mocenskou rovnováhu po Vídeňském kongresu, chránit konzervativně monarchistické zásady a čelit revolučním tendencím. Přitom pro drtivou většinu Němců byl zcela přijatelný. Německý národní stát v podobě, v jaké vznikl v roce 1871, rozhodně nebyl nevyhnutelným a jediným řešením německé otázky. Zejména po vytvoření Německého císařství v roce 1871 byl Německý spolek vnímán jako negativní vývojová etapa německých dějin. Němečtí nacionalisté se jeho význam snažili snížit tím, že o něm hovořili jako o bariéře, která o několik desítek let oddálila vznik jednotného německého národního státu. Tento spolek takto může skutečně působit, pokud je vytržěn z kontextu doby a nejsou brány v potaz jednotlivé faktory, které vedly k jeho vzniku. Takový ahistorický přístup však musí být odmítnut.

Cílem této studie je vysvětlit okolnosti vzniku a základní principy fungování Německého spolku a pozměnit dosud převládající tradiční negativní pohled na tento nadstátní útvar jako anachronismus. V předkládaném textu jsou zdůrazněny především pozitivní stránky Německého spolku, které v sobě skýtal alespoň na počátku své existence. V ponapoleonské době, kdy byl Německý spolek vytvořen, se objevila potřeba zachovat mír a zajistit obnovu Evropy. Otázka vnitřního uspořádání Německa nabyla mezinárodního významu a Německý spolek se stal důležitým pilířem evropského uspořádání. Zároveň je nutné dodat, že v českém prostředí toto téma nebylo delší dobu komplexně zpracováno a dosud nebyly reflektovány nejnovější poznatky zahraničních badatelů.

Na tomto místě pokládám za nezbytné objasnit používané termíny Německo a Itálie. Tyto státy ve zkoumaném období ještě neexistovaly. Zmíněné termíny budou v této práci používány pouze jako geografické pojmy, označující území, kde se dnešní země rozkládají.

2. Německo v období napoleonských válek

Německo bylo na počátku 19. století konglomerátem různě velkých států a svobodných měst, sloučených v nadstátním útvaru Svaté říše římské. Hlavním arbitrem v německém prostoru bylo Rakousko, které zde hrálo po staletí prvořadou roli díky tomu, že rakouští Habsburkové byli téměř nepřetržitě od 15. století nositeli hodnosti říšských císařů. Od poloviny 18. století však v říši existovalo faktické dvojvládní mezi Rakouskem a druhou německou velmocí, Pruskem.² Situace v Německu se začala měnit na sklonku 18. století s příchodem francouzského generála Napoleona Bonaparta, jenž výrazným způsobem

zasáhl do střeoevropských záležitostí. Francie díky jeho vojenským schopnostem získala území na levém břehu Rýna. V důsledku Napoleonova nátlaku zmizela z mapy říše většina menších světských a církevních území, která byla přičleněna k větším státním celkům.³ Napoleon se také rozhodl rozšířit územní državy těch německých států, které se již dříve de facto staly francouzskými vazaly. Jednalo se o Bavorsko, Bádensko, Württembersko a Hesensko. Výsledek tohoto činu byl zcela zřejmý. Vliv Rakouska a Pruska mezi německými státy značně poklesl. Místo toho, aby se je Napoleon alespoň pokusil přivést dobrovolně na svoji stranu, zatlačil je tímto svým činem do tábora nesmiřitelných protivníků Francie.⁴

V roce 1805 se na evropském kontinentu začala tvořit nová koalice proti napoleonské Francii, do které bylo, vedle Rakouska a Ruska, po jednáních získáno také Prusko. Rakouský vyslanec v Berlíně, hrabě Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich-Winneburg, na tom měl jistý podíl. Tajná spojenecká smlouva, v níž se Prusko zavázalo podporovat protifrancouzskou koalici, byla uzavřena 3. listopadu 1805 v Postupimi. Ovšem již během jednoho měsíce se Napoleonovi podařilo celou koalici rozložit v bitvě u Slavkova. Prusko nestačilo zmobilizovat jediného vojáka. Bratislavský mír, který byl uzavřen v prosinci 1805, značným způsobem oslabil moc Rakouska.⁵

Stále se měnící poměry v Evropě ukázaly slabost a špatný stav říše. Již v roce 1804 se Napoleon nechal korunovat císařem všech Francouzů. Na vídeňském dvoře došlo k rozhodnutí provést formální reformu titulu panovníka, aby nebyla ohrožena de iure císařská koruna.⁶ Císař František II., který svou císařskou hodnost dosud odvozoval od říšské hodnosti, přijal patentem z 11. srpna 1804 dědičný titul rakouského císaře. S Napoleonem si vzájemně své nové hodnosti potvrdili. Františkova nová hodnost se neměla nijak dotknout státoprávního postavení zemí tvořících habsburskou monarchii.⁷

Rozhodující moment pro Svatou říši římskou přišel s rokem 1806. Německé státy pod vlivem Napoleona založily 12. července Rýnský spolek, který sdružoval řadu německých států v čele s Bavorským královstvím, Württemberským královstvím a Velkovévodstvím bádenským. Význam tohoto spolku pro Napoleona spočíval zejména v tom, že byl zvolen do jeho čela coby protektor, a proto ho mohl používat jako nástroj své politiky. Francouzský císař provedl na německém území jednu z nejrozsáhlejších reorganizací od dob Vestfálského míru, podepsaného v roce 1648.⁸ Ve vedení

3) Gruner 2012, 13.

4) Šedivý 1998, 13.

5) Gruner 2012, 13.

6) Schele 2009, 7.

7) Koch 1985, 10–11.

8) Koch 1985, 13–14.

2) Fehrenbach 2007, 2.

spolku stál Karl Theodor, svobodný pán von Dalberg, arcibiskup mohučský a vévoda frankfurtský, který byl Napoleonovi nakloněn. Panovníci v Rýnském spolku se zřekli říše a vyhlásili úplnou suverenitu svých zemí.⁹ Císař František II. na vyhlášení nového státního útvaru reagoval prostřednictvím svého vyslance na říšském sněmu vyjádřením, že se nadále necítí být vázán k říši a skládá hodnost císaře Svaté říše římské, zprošťuje povinnosti k říši její stavy a soudy. Tímto říše v srpnu 1806 zanikla.¹⁰ Od této chvíle se František I. nově tituloval jako první císař rakouský. Napoleon svými kroky oslabil vliv Rakouska na ostatní německé státy.¹¹

Prusko Rýnský spolek tolerovalo, protože pruská politika usilovala především o zachování neutrality a udržení svého nově nabytého vlivu nad celým severním Německem. Již ve smlouvách ze Schönbrunnu z prosince roku 1805 povolil Napoleon anektování britského Hannovera Pruskem. Ovšem o rok později francouzský císař nabídl Velké Británii navrácení území, na což Prusko reagovalo vydáním válečného manifestu v říjnu 1806. Francie však dokázala rychle porazit pruskou armádu a Napoleon mohl vstoupit do Berlína jako vítěz. Válečné tažení na přelomu let 1806 a 1807 vedlo k uzavření Tylžského míru, který rozdělil Evropu mezi Francii a Rusko.¹² Prusko bylo téměř zničeno. Okupovala ho francouzská vojska a muselo platit velké válečné kontribuce. Pruský stát rovněž ztratil všechna území na západ od Labe, která se stala součástí nově vytvořeného Vestfálského království. Napoleon v tomto loutkovém státě zcela prosazoval svou vůli a do jeho čela dosadil svého bratra Jérôma Bonaparta. Vestfálské království záhy vstoupilo do Rýnského spolku. Saské kurfiřtství, které bylo spojencem Pruska ve válce s napoleonskou Francií, zůstalo po porážce pruských jednotek u Jeny a Auerstedtu 14. října 1806 v boji proti Francii v německém prostoru osamocené. V prosinci 1806 přijalo nabízený mír a za svůj vstup do Rýnského spolku bylo odměněno povýšením na království. Do roku 1808 se k Rýnskému spolku přidal zbytek německých států s výjimkou Rakouska a Pruska.¹³

Rýnský spolek byl v Prusku a Rakousku vnímán jako zrada německých knížat, která se připojila k Napoleonově vizi uspořádání Německa. Řada jihoněmeckých států se již ve třetí koaliční válce roku 1805 postavila na stranu Francie a v Bratislavském míru za to byla odměněna. S tezí o jejich zradě vystupovali především němečtí nacionalisté. V Rýnském spolku hrály důležitou roli především jihoněmecké státy, které se před výtkami ohledně jejich přechodu na stranu napoleonské Francie hájily tím, že Německo bylo zdevastováno věrolomností a sobectvím Pruska i Rakouska. Obě mocnosti měly

podle jejich mínění obětovat říši kvůli svým vlastním zájmům.¹⁴ Napoleon nebyl v Rýnském spolku zprvu považován za nepřítele Němců. Garantoval menším německým státům nezávislost a ochranu před Rakouskem i Pruskem a také vytvářel jisté podmínky pro možnou existenci německého národa. Záměry dvou největších německých mocností byly již nějaký čas považovány v takzvaném třetím Německu za větší hrozbu pro nezávislost zdejších států, než ty francouzské.¹⁵ Říšský patriotismus se nově promítl ve věrnosti k Rýnskému spolku a nevedl primárně ke vzniku německého nacionalismu. V otázce německé národní jednoty panoval názor, že Německo musí být především uspořádáno federativně. Rýnský spolek také více odpovídal tradicím staré říše. Napoleon do něj příliš nezasahoval, jeho vnitřní správu nechával na jednotlivých spolkových zemích, které si příliš nepřály zřízení nadstátních institucí a jakoukoliv politickou centralizaci. Sjednocení německých zemí se nekonalo a předpoklady, že se Rýnský spolek stane efektivnějším, než byla předchozí říše, se ukázaly jako liché.¹⁶ Ve velmocenské politice panovníci zcela podléhali Napoleonově diktátu, v této oblasti sloužil spolek jako nástroj pro prosazování vůle Francie. Jako pozitivní se jevilo to, že na německém území byla provedena celá řada reforem podle francouzského vzoru v oblasti ústavy, správy hospodářství a financí. Rušila se mnohá feudální a lokální privilegia cestou reformy shora. Německo tak bylo nasměrováno k tomu, aby se stalo moderním státem.¹⁷

Poté, co zesílil odpor proti francouzské nadvládě ve Španělsku a Tyrolsku v letech 1808 a 1809, začala opět sílit opozice proti Napoleonovi v německém prostoru. Především Rakousko se rozhodlo vstoupit znovu do války s Francií. 18. v létě 1809 však bylo poraženo a přinuceno 14. října 1809 uzavřít schönbrunnský mír, který z něj učinil mocnost druhého řádu, poněvadž ztratilo přístup k moři a muselo dát Francii k dispozici řadu svých území s více než třemi miliony obyvatel. Rakousko se tak zhroutilo vojensky, politicky i finančně.¹⁸

Ovšem i v Rýnském spolku se v této době začala projevovat nespokojenost s francouzskou nadvládou. Objevila se řada negativních důsledků, pramenících z vyhlášení kontinentální blokády a prosazováním ekonomických opatření zvýhodňujících Francii. Napoleonovi na oblibě nepřidala ani jeho dynastická politika a připojování německých území k Francii.¹⁹ Obyvatelé spolku začali časem vyhlížet konec napoleonské nadvlády, k čemuž přispěl i probouzející se nacionalismus mezi příslušníky

9) Müller a kol. 1999, 131.

10) Šedivý 2013, 25.

11) Doering-Manteuffel 2010, 1.

12) Königs 1993, 120.

13) Müller a kol. 1999, 131–134.

14) Echtenkamp 1998, 285–286.

15) Doering-Manteuffel 2010, 2.

16) Botzenhart 1989, 32.

17) Gruner 2012, 13.

18) Šedivý 2013, 53.

19) Šedivý 1998, 78.

20) Botzenhart 1989, 39–41.

vzdělaných vrstev. Skepsi vůči Francii pak ještě prohloubilo neúspěšné francouzské tažení do Ruska, kterého se účastnilo téměř 200 000 vojáků pocházejících z Německa. Německé kontingenty zaznamenaly velké ztráty a z celkového počtu vojáků se zpět vrátil jen zlomek.²¹ Z německého prostoru byly obě německé mocnosti vytlačeny až do roku 1813, svůj vliv zde opět získaly po bitvě národů u Lipska, která proběhla v říjnu tohoto roku. Poté, co byl Napoleon donucen ustoupit a vzdát se vlády nad Francií, mohl být svolán mírový kongres, který měl vyřešit nové rozložení sil na kontinentu i ve světě.²²

3. Německá otázka na Vídeňském kongresu

Již při mírových jednáních s poraženou Francií vyvstala otázka týkající se budoucího uspořádání Německa. V šestém článku prvního Pařížského míru z 30. května 1814 bylo uvedeno, že německé země mají být v budoucnu sjednoceny konfederativně. Měla vzniknout nadstátní organizace německých suverénních států, které měly být sdruženy do spolku.²³ Německu se nabízely tři možnosti uspořádání: obnovení staré říše a návrat k původní vládě Habsburků, souhra Rakouska a Pruska v rozděleném Německu nebo vyřešení německé otázky pomocí spolku, do kterého budou zahrnuty všechny německé státy. Třetí koncepce byla jakýmsi kompromisem dvou předchozích.²⁴ Nakonec bylo rozhodnuto, že tato otázka bude zařazena do programu připravovaného Vídeňského kongresu. Vítězové nad napoleonskou Francií se shodli na tom, že v metropoli na Dunaji je nutné vyřešit vyvstálé otázky a vytvořit systém evropské rovnováhy a bezpečnosti. Jednotlivá jednání kongresu však spíše směřovala k tomu, jak bude naloženo s ruským nárokem na polské území, co provést se Saskem, nebo jak vyřešit uspořádání Německa.²⁵ Bylo zřejmé, že se zde budou střetávat jednotlivé vize na uspořádání Evropy. Velká Británie a Rakousko vystupovaly jako mocnosti *statu quo*, zatímco Rusko i Prusko usilovaly o změny a územní zisky. Francii se brzy podařilo dostat se do role jakéhosi arbitra, který mohl lavírovat mezi jednotlivými vítězi.²⁶

Hlavní rozhodovací pravomoci na Vídeňském kongresu, který se konal od října 1814 do června 1815, byly soustředěny do rukou čtyř vítězných velmocí. Ty zde byly zastupovány svými panovníky, nejvýše postavenými úředníky a diplomaty. Každá země přišla na kongres s vlastní představou o uspořádání evropských problémů. Ve Vídni proto brzy začala panovat značná nedůvěřivost, z čehož těžila především Francie reprezentovaná protřelým diplomatem Charlesem Mauricem de Talleyrand-Périgord.

21) *Gebhardt 2010, 93–94.*

22) *Kraehe 1967, 80–81.*

23) *Doering-Manteuffel 2010, 3.*

24) *Gruner 2012, 16–17.*

25) *Gebhardt 2010, 105.*

26) *Šedivý 1998, 182.*

Právě on zastával názor, že Evropa, zastoupená na kongresových jednáních svými legitimními panovníky, by se v otázce uspořádání měla vrátit do stavu před začátek válek s revoluční Francií, tedy do roku 1792. Taková změna ovšem nebyla již zcela možná, revoluční ideály a především Napoleonovy ambice zbořily starou Evropu a bylo nutné vytvořit nový stabilní řád.²⁷

Pro německý prostor byla důležitá existence Rýnského spolku. Ten sice fakticky zanikl do konce roku 1813, ale mnohé, do té doby uskutečněné reformy, přetrvaly a pád francouzského císaře a nadále ovlivňovaly úvahy o novém uspořádání Německa.²⁸ Účastníci Vídeňského kongresu si ještě před jeho začátkem uvědomovali, že pro udržení stability a míru je důležitá existence stabilní střední Evropy. Německo mělo být nově zorganizováno do větších celků, které však neměly být sjednoceny. Vůdci německými státy se měly stát Rakousko a Prusko. Po nich následovaly středně velké státy jako Bavorsko, Württembersko a Sasko. Velké množství přednapoleonských států bylo spojeno do zhruba třiceti celků.²⁹ Různé návrhy na uspořádání Německa v sobě zahrnovaly také myšlenku obnovy Svaté říše římské národa německého, ovšem tento plán byl rychle opuštěn. Postavil se proti němu i sám František I., protože jen stěží by vedle sebe mohly existovat dvě císařské hodnosti. Vycházel z předpokladu, že by se té rakouské musel vzdát, což pro něj bylo nemyslitelné. Habsburkové vnímali říšskou korunu spíše jako symbol a připomínku již nefungujícího nadstátního útvaru. Proti obnovení staré říše se z tohoto důvodu postavil i Metternich, jehož hlavním cílem bylo posílit postavení Habsburků v plánovaném německém útvaru, ovšem nikoli vzniklém na principu staré říše. Většina účastníků kongresu došla k závěru, že Svatá říše římská již neodpovídala nové době a kvůli tomu také zanikla.³⁰

S návrhem obnovy říše se však ztotožňoval ještě před kongresem pruský státník Heinrich Friedrich Karl svobodný pán vom und zum Stein, který zde vystupoval v rámci ruské delegace. Podporoval oslabení suverenity menších německých států, jimž vytýkal předchozí spolupráci s Napoleonem.³¹ Za nejlepší řešení považoval systém spolkového státu se silnou ústřední mocí, kterou by zde na úkor ostatních států vykonávali dva němečtí hegemoni Prusko a Rakousko. K tomuto názoru se přidali i svobodný pán Karl August von Hardenberg a Wilhelm von Humboldt z pruské delegace.³² Zahraniční politiku spolku měly ovládnout obě země a uvnitř se měly o vliv podělit s Bavorskem a Württemberskem. Za jakousi hranici zájmových sfér obou největších německých

27) *Craig 1963, 15–16.*

28) *Müller a kol. 1999, 131.*

29) *Kissinger 1999, 80.*

30) *Rieben 1942, 39.*

31) *James 1991, 65.*

32) *Šedivý 2013, 80.*

mocností by byla stanovena řeka Mohan. Prusku se v této koncepci měl splnit jeden z jeho cílů: hegemónní postavení v severním Německu.³³ Avšak centralistické návrhy na uspořádání Německa narazily na ostrý nesouhlas a odpor ostatních německých států, které požadovaly co nejvolnější federaci. Očekávaly jakési pokračování své politiky v Rýnském spolku a nechtěly se vzdát čerstvě nabyté suverenity.³⁴ Tím byla zablokována opatření, která by se dotkla suverenity německých panovníků. Do této oblasti spadala i saská otázka, která se stala jakousi hybnou silou vídeňského kongresu.

Rusko vystoupilo na Vídeňském kongresu se svým nárokem na polské území. Car Alexandr I. navrhoval, aby Rakušané byli za svůj díl polského území, které získali během dělení Polska, odškodněni v Itálii a Prusové dostali za svůj polský díl jako náhradu Sasko. Ruská vojska okupovala saské území již od roku 1813, car totiž neměl Sasko v oblibě kvůli jeho aktivní spolupráci s napoleonskou Francií. Proti tomuto návrhu vystoupil jednoznačně Metternich, jenž byl především proti tomu, aby byli Prusové pány v Drážďanech a Rusové sídlili jen několik kilometrů od břehů Odry. Petrohrad byl však považován za většího nepřítele než Berlín, proto již v lednu 1814 přišel Metternich s plánem připojit k Prusku Saské království. Podmínkou pro Prusko však bylo, že nedopustí vznik rusko-polského království. Car Alexandr I. veškeré návrhy na dělení Polska odmítl s tím, že toto bývalé království má být celé ruské, stejně tak jako Sasko mělo být spravováno Prusy.³⁵ Smělého vystupování silného Ruska se začala obávat celá Evropa. Do záležitosti se vložil Talleyrand, jenž začal usilovat na obnovení rovnocenného postavení Francie mezi evropskými mocnostmi. Uvědomoval si, že příliš sjednocený německý prostor by pro ni znamenal ohrožení. Stejně tak jako by příliš silné Prusko, obohacené o Sasko, znamenalo vážnou hrozbu pro Rakousko.³⁶ Pruský požadavek na celé Sasko ohrožoval princip rovnováhy sil. Metternich toto vnímal ještě s větším znepokojením, protože do budoucna počítal s hlubší spoluprací Pruska a Rakouska. Ovšem Prusové prozatím neuvažovali takto prozíravě. Někteří z nich dokonce vyhrožovali novou válkou, pokud nebudou jejich požadavky splněny. Navrhovali dát saskému králi území v Porýní a Sasko připojit k Prusku. Proti tomuto plánu se jednoznačně postavil jak Metternich, tak zástupce britské delegace Robert Stewart lord Castlereagh. Talleyrand vypracoval ve spolupráci s Metternichem společné stanovisko založené na panovnické legitimitě. Jak poznamenal: „*Krále se nesluší sesazovat.*“³⁷ Domníval se, že nejde o to, co Prusko požadovalo, ale spíše o to, co je saský král ochoten odstoupit. Metternich se rozhodl dohodnout přímo s Pruskem.

33) Angelow 2003, 20–21.

34) Gruner 2012, 16.

35) Taraba 2002, 15.

36) Doering-Manteuffel 2010, 4–5.

37) Šedivý 1998, 187–188.

Pokusil se ho získat pro své představy namířené proti carovi. Pruský král Fridrich Vilém III. se ovšem rozhodl prozradit celou záležitost Alexandrovi I. Takto se zachoval i Metternich a vyložil Alexandrovi I. vše, o čem si korespondoval s Hardenbergem. Prusko se postupem času dostávalo do izolace a vytvořil se proti němu tajný obranný pakt Francie, Rakouska a Velké Británie. Rusko z něj bylo vynecháno, protože car do určité míry stále podporoval pruského krále. Metternich mohl být spokojen, záchrana Sasko se stala celoevropskou otázkou zachování míru a nepůsobila primárně jako spor Rakouska a Pruska. Pokud by byla saská otázka pouze německou záležitostí, mohla být do budoucna příčinou dalších konfliktů. Alexandr I. posléze prosadil své nároky v Polsku a neměl již důvod dále podporovat ty pruské ohledně Sasko. Prusové příliš počítali a váhali, než aby něčeho skutečně dosáhli. Ze Sasko nakonec získali jen část a tento severoněmecký stát existovat nepřestal.³⁸

Rozpory ohledně Sasko ukázaly, že menším německým státům nemůže Prusko a Rakousko svévolně diktovat své požadavky. Postoj představitelů mocností ve Vídni umožnil třetímu Německu odmítnout jak silnou centrální vládu, tak úvahy o návratu staré říše.³⁹ Značný podíl na kompromisním řešení německé otázky si mohl připsat Metternich, jenž také vystupoval proti dualistickému pruskému řešení. Zároveň nechtěl ani zcela volný svazek německých států, který by v sobě skýtal nemohoucnost v různých aspektech poslání spolku. Metternichovy návrhy předpokládaly, že nový spolek bude silnější a akceschopnější například v otázce armády, ale zároveň bude zachována suverenity jeho členů.

Dne 8. června 1815 byla zástupci německých států podepsána Spolková akta, která ve svém důsledku znamenala vytvoření Německého spolku, jehož konečná podoba byla stanovena až v Závěrečných aktech z roku 1820. Německý spolek byl ustanoven jako konfederace suverénních států. V původní podobě do něj náleželo 35 svrchovaných států a 4 svobodná města: Brémy, Frankfurt nad Mohanem, Lübeck a Hamburg. Členy spolku se díky držbě německých území staly, vedle pruského krále a rakouského císaře, také britský král (držba Hannoverska), dánský král (držba Holštýnska a Lauenburska) a nizozemský král (držba Lucemburska a Limburska). Úkolem spolku měla být ochrana před ohrožením německého prostoru zvenčí, vzájemná pomoc států při řešení vnitropolitických záležitostí a podle původních záměrů i zavedení ústav ve všech státech na základě článku 13 Spolkových akt.⁴⁰ Hranice Německého spolku byly téměř totožné s těmi říšskými, do jeho území nyní nespádaly severoitalské oblasti.

38) Šedivý 1998, 189.

39) Gruner 2012, 17–19.

40) Šedivý 2013, 91.

Rovněž Rakousko a Prusko patřily do tohoto spolku jen těmi územími, která byla dříve součástí Svaté říše římské. Proto do něj bylo z Rakouska zahrnuto pouze Předlitavsko a z Pruska jeho západní provincie.⁴¹

Vznik Německého spolku je v první řadě nezbytné zasadit do mezinárodního kontextu. Na Vídeňském kongresu se budoucnost středoevropského prostoru stala celoevropským zájmem.⁴² Spolek měl vystupovat jako ochránce střední Evropy před Francií i Ruskem a zároveň jako důležitý pilíř evropského státního systému a garant všeobecného míru. Německo se stalo dost silné na to, aby se ubránilo agresorovi, ale zároveň bylo příliš slabé a decentralizované, než aby se stalo hrozbou pro své sousedy. Menší státy v Německém spolku neměly vlastní velmocenské aspirace a nepředstavovaly pro své sousedy bezpečnostní riziko, které by vzniklo v případě vytvoření silného centralizovaného státu. Ve spolku se prosazovaly mírové myšlenky a jeho tvůrci očekávali, že přispěje ke stabilitě a prosperitě celého kontinentu. Federativní řešení německého prostoru bylo v dané situaci nejvýhodnější, protože umožňovalo rozvoj všech států s odlišným charakterem a zároveň je ochraňovalo před napadením ze strany sousedních států.⁴³ Volná organizace spolku dokresluje i skutečnost, že členské státy mohly vytvářet samostatnou zahraniční politiku, nesměly pouze uzavírat smlouvy namířené proti spolku.

Na Vídeňském kongresu zvítězila rakouská – federativní koncepce. Prusko se svým požadavkem dualistického řešení v tomto souboji prohrálo. Přesto dále symbolizovalo jistou politickou moc a Rakousko ho nemohlo přehlížet ve správě spolkových záležitostí.⁴⁴ Na Vídeňském kongresu Prusko rovněž konsolidovalo svá území, posílilo svoji pozici ve středním Německu, kterou si smělo upevnit díky odstoupení polského území Rusku. Poprvé v dějinách Prusko drželo v Německu více území než Rakousko. To sice bylo vnímáno jako silnější v Německém spolku, ale Prusko se podařilo v následujících letech dosáhnout na úkor druhé německé velmoci jistých úspěchů, například uzavřelo s dalšími členy spolku Celní spolek, a tím hospodářsky vytlačilo Rakousko z německého prostoru.⁴⁵

5. Německý spolek

Jednou z charakteristik Německého spolku bylo, že jeho předseda, rakouský císař, měl jen velmi omezené pravomoci. Jinak spolek neměl v podstatě žádnou ústřední zákonodárnou, výkonnou a soudní pravomoc. Jediným spolkovým orgánem se stala stálá konference vyslanců ve Frankfurtu nad Mohanem, která byla označována jako

Spolkový sněm. Prvně se sešel 5. listopadu 1816. Skládal se ze dvou částí, užší a širší rady, a způsob rozhodování byl nastaven tak, aby bylo zabráněno diktátu Rakouska i Pruska.⁴⁶ Širší rada, či také plénum, zahrnovala všechny členské státy, které měly právo volit. Váhu jejich hlasu ovlivňoval počet obyvatel v jednotlivých zemích. Největší státy jako Rakousko, Prusko, Bavorsko, Hannoversko, Sasko a Württembersko disponovaly každý čtyřmi hlasy. Ostatní měly nejméně jeden hlas. Jmenování zástupců do Spolkového sněmu neovlivňovaly všeobecné volby, nýbrž byli vybíráni jednotlivými panovníky. Plenární zasedání všech států bylo spíše výjimečné. Konalo se pouze v případě nutnosti rozhodnout základní záležitosti spolkového uspořádání, nebo pokud měla být projednávána otázka zřízení nových spolkových institucí. V těchto případech bylo nutné jednomyslné hlasování všech členských států spolku. Tento princip a struktura hlasování zajišťovala omezení centralismu a garantovala suverenitu jednotlivých částí. Naproti tomu užší rada se scházela pravidelně za předsednictví Rakouska a čítala 17 členů. Větší německé státy si zde také zajistily rozhodující postavení. Jen tyto státy totiž měly svého zástupce, zatímco ostatní členové spolku se museli sdružit do šesti kurií. Ze sedmnácti hlasů bylo jedenáct bezprostředních a šest kuriálních. Funkce menších německých států tak nabyla spíše poradního charakteru a na běžné fungování Německého spolku mohly působit pouze nepřímo.⁴⁷

Poslání spolku nemělo spočívat v represii, ale mělo napomáhat v rozvoji jednotlivých států a sjednocovat oblasti s rozdílnými historickými tradicemi, jazykovými dialekty, náboženstvím, právními systémy a stupněm modernizace. Německý spolek byl nerozpustitelný a žádný člen z něj nemohl vystoupit. Ve spolku byla garantována náboženská svoboda či právo migrace obyvatel v rámci spolku bez překážek. Ovšem strach o vlastní suverenitu v menších německých státech zabránil vytvoření nadstátního útvaru se silným centrálním aparátem. Spolkové orgány mohly jen minimálně zasahovat do vnitřních záležitostí jednotlivých států, proto bylo také odmítnuto zřízení spolkového soudu.⁴⁸ Největší německé státy sice měly ve spolku nezanedbatelný vliv, ale zároveň musely akceptovat suverenitu všech jeho členů a svou vůli prosazovat diplomatickou cestou. Přetrvávající teritoriální roztříštěnost Německa v sobě ovšem skýtala nevýhodu v podobě obtížného přijímání některých potřebných zákonů.⁴⁹

Ve spolku panovala větší shoda v otázce efektivnější vojenské organizace než za staré říše. Společná obrana proti vnějšímu nepříteli se jevila pozitivně a svůj význam nabývala především v případě války s Francií, čímž byl zajištěn i jeden z hlavních

41) Doering-Manteuffel 2010, 6–7.

42) Doering-Manteuffel 2010, 7.

43) Gruner 2012, 25.

44) Kissinger 1999, 80.

45) Clark 2008, 332–333.

46) Gruner 2012, 29–30.

47) Schelle 2009, 9–10.

48) Šedivý 2013, 92.

49) Gruner 2012, 32–33.

cílů vítězů nad Francií: zabránit její teritoriální expanzi do nitra starého kontinentu.⁵⁰ Vznikly proto jasné zákony, které vymezovaly otázky vstupu států do války. Ty měly jednoznačně stanovenou povinnost bránit spolek proti útoku zvenčí, nepodporovat agresora a neuzavírat s ním separátní mír či příměří. Ovšem vědomí ochoty bránit společně německý prostor nenutilo členy spolku k nadbytečným výdajům na armádu.⁵¹ Na Vídeňském kongresu zesílilo Rakousko i Prusko. Díky teritoriálním ziskům se opět navrátily do koncertu velmocí a společně se zavázaly Německý spolek hájit. Jednou z hlavních priorit menších německých států byl požadavek vojenské ochrany.⁵² Úkolem spolku bylo také překonávat rozdílné názory členských států a zabránit tomu, aby přerostly ve válečný konflikt. Ambice středně velkých německých států se ukázaly být zničujícími pro stabilitu střední Evropy, stejně tak jako snahy Pruska získat nezpochybnitelnou moc v severním Německu. Nejhlasitěji vystupovalo Bavorsko, které se chtělo stát regionální velmocí a požadovalo velké množství teritoriálních ústupků na úkor svých sousedů. Bavorské nároky byly poměrně brzy usměrněny pomocí spolkové legislativy a spolek jasně ukázal svůj význam při řešení teritoriálních sporů svých členů mírovou cestou.⁵³

Němečtí nacionalisté vnímali výsledek Vídeňského kongresu se značným zklamáním. Byli přesvědčeni, že jejich přání vzniku národního a ústavního státu nebylo vyslyšeno a cítili se zrazeni.⁵⁴ V roce 1815 byli nacionalisté v Německu okrajovou záležitostí, postupně ale jejich počet narůstal. Jejich požadavky na politické uspořádání Německa byly ovšem značně mlhavé. Spornou se rovněž ukázala představa nacionalistů o teritoriálním rozsahu národního státu. Nevytvořili jednotný program a své plány spojovali se vzpomínkou na Svatou říši římskou a touhou získat pro vzdělanou střední třídu podíl na moci. Přetrvávající obdiv k říši směřoval ovšem spíše do středověku, nikoliv k nedávné době, kdy se již nějaký čas říše jevila jako disfunkční. Nacionalní představy o německém národním státě požadovaly především zreformování Svaté říše římské, nikoliv její zrušení a vytvoření nového konglomerátu německých států.⁵⁵

V průběhu 19. století deklasovali nacionalisté Německý spolek na pouhý historický anachronismus, jenž byl výtvořem skupiny reakčně smýšlejících jedinců, kteří nevyslyšeli hlasy lidu a odmítli vytvořit národní stát. Po založení německého císařství v roce 1871 tato teze získala oficiální charakter, protože spolek byl chápán jako přechodný stav mezi říší a jednotným Německem a jako bariéra pro liberální

hnutí. Otázka německé identity ale byla velice složitá. Většina Němců považovala za prioritní svůj rodný stát, například Bavorsko a Sasko, a až pak se ztotožňovali s němečtím, pokud vůbec. Silný vztah ke svému vlastnímu státu přetrval v různých částech Německa až do počátku 20. století.⁵⁶ Vlastenectví se stále odvozovalo od zemského patriotismu a nikoliv od často poněkud mlhavého vědomí příslušnosti k německému národu. Tento fakt byl hluboce zakořeněn v dědictví mnoha generací a zároveň byl podporován jednotlivými zemskými vládami jako prostředek pro ospravedlnění vlastní moci.⁵⁷ U většiny obyvatel se toto federativní cítění objevovalo od dob staré říše, což byl jakýsi protiklad k centralizované Francii. Německý spolek platil za nevhodnější způsob k uspokojení ducha federalismu a zároveň v něm zůstaly zachovány kořeny staré říše. Ve spolku byl zajištěn kulturní rozvoj, který měl uspokojit především nacionalistické požadavky.⁵⁸ Spolek nebyl zpočátku chápán jako protivník německého národního hnutí, ale stal se jeho největším konkurentem. Jeho existence zabránila vzniku národního státu, který chtěl ovšem v roce 1815 jen málokdo, zároveň nabídl alternativu, která vyřešila otázku kulturního národního hnutí.⁵⁹ Ve spolkovém uspořádání bylo možné spatřit potenciál pro další integrační proces, zvláště když na počátku existence spolku nebylo vyloučeno vytvoření celoněmeckého národního parlamentu. Teoreticky mohlo dojít k postupnému posílení spolkových pravomocí a vzniku nových spolkových institucí.

Spolek rovněž nemusel nutně znamenat překážku politické liberalizaci. V řadě jihoněmeckých států již byly vydány ústavy, které obsahovaly záruky občanských práv, rovnoprávnost před zákonem, nebo počítaly s existencí parlamentu. Zprvu se nezdálo, že by spolek tomuto procesu kladl odpor. Byl brán ohled na článek 13 Spolkových akt, který zavazoval všechny členské státy k zavedení ústavy. Modernizační předpoklady byly ale spojovány s jednotlivými státy, nikoliv s celým Německem.⁶⁰ Spolek byl tedy v roce 1815 nejlepším řešením pro Německo i pro celou Evropu. Poskytl Německu i Evropě mír a teoreticky umožňoval vývoj, který by uspokojil sociální, politické i ekonomické požadavky své doby.⁶¹

Hlavním cílem liberálů bylo omezení panovnické moci, což mělo být učiněno zavedením ústav a dalších zákonů. Žádali garanci základních lidských a občanských práv. Jejich představy se upínaly ke svobodě tisku a shromažďování a rovnosti občanů před zákonem. Změn mělo být dosaženo reformami, nikoliv revolucí, která by svrhla

50) Kissinger 1999, 80.

51) Gruner 1990, 253.

52) Gruner 2012, 46–47.

53) Gruner 1984, 28.

54) Schieder 1999, 26.

55) Koch 1985, 43–44.

56) Gebhardt 2010, 104–105.

57) Fehrenbach 2007, 5–7.

58) Burg 1984, 46.

59) Fehrenbach 2007, 8.

60) Dann 1996, 78.

61) Gruner 1990, 252.

panovníky. Liberálové se také ztotožňovali s volebním majetkovým censem.⁶² Především v jihoněmeckých státech zvyšovaly reformy voličskou základnu mužů, kteří mohli volit do zemských sněmů. Procento občanů, kteří se účastnili voleb, zde dokonce mnohonásobně převyšovalo voličské základny ve Velké Británii a Francii.⁶³ V některých státech platily ústavy vydané před rokem 1815 a v jiných byly vydávány ústavy nové. Ovšem většina německých panovníků považovala moderní ústavu zajišťující střední třídě podíl na moci, za nástroj revoluce a odmítala ji vydat. Tento názor podporovalo také Rakousko a Prusko. Právě jejich konzervativní panovníci se postavili do čela odporu proti vydávání moderních ústav a v Německém spolku převládl konzervativní postoj odmítající další liberalizaci. V jejich zemích se sice odehrávala vlna modernizace, ta však nebyla primárně spojena s politickou liberalizací. Reformátoři chtěli především akceschopnější stát, nikoliv podíl obyvatel na moci, k čemuž by moderní ústava nutně otevřela cestu.⁶⁴ Moderní ústavy byly vydávány jen v některých zemích. Mezi ústavními a konzervativními státy Německého spolku došlo po Vídeňském kongresu ke značným třenicím, které se týkaly míry přidělení rozhodovacích pravomocí obyvatelstvu. Ve Vídni i Berlíně byly za ústavy považovány tradiční zákony, které garantovaly existenci stavovských zemských sněmů. Reformně naladěné státy naopak využívaly formulaci článku 13 Spolkových akt k obhájení svých liberálnějších ústav. Spor skončil vítězstvím představitelů konzervativního smýšlení v roce 1820, kdy bylo dosaženo závazku nevzdávat dalších zastupitelské ústavy. Liberálním státům v Německém spolku byl ovšem udělán ústupek v tom, že již vydané ústavy mohly zůstat v platnosti.⁶⁵ Tímto byl ústavodárný proces zastaven a moderní ústavy existovaly jen v menšině spolkových států. Ve zbylých byly ústavy stavovské či vůbec žádné. Německý spolek se nyní stal brzdou politické modernizace. Revoluce, kterých se nejvíce obávaly veškeré konzervativní síly, se následně začaly stávat nevyhnutelným důsledkem jejich politiky.⁶⁶

Jednotlivé předpoklady Německého spolku se zcela nenaplnily. Postupná liberalizace spolku neproběhla a podíl moci zůstával v rukách původních vládců, přestože se spolek jevil jako otevřený pokroku. Je možné dodat, že vládcí německých zemí zcela neakceptovali v roce 1815 nabídnuté možnosti upevnit loajalitu svých poddaných k vlastním dynastiím. Pokud by se jim to podařilo, německý nacionalismus, který se stal novou hnací silou ke sjednocení, tak mohl zůstat okrajovým fenoménem.⁶⁷ Uplatňování represivních opatření vůči nacionalistům a liberalistům v Německém spolku zvyšovalo

nespokojenost těchto dvou politických proudů, které se začaly spojovat. Němečtí nacionalisté neměli k liberálním myšlenkám daleko, protože jejich vize o uspořádání národního státu počítala i se zastoupením neprivilegovaných vrstev na politické moci. Liberálové zase razili názor, že hlavním problémem pro zavádění moderních ústav a prosazování státoprávních reforem na úrovni jednotlivých států je Německý spolek, ovládaný konzervativně smýšlejícími panovníky. Proto je nutné reformovat Německý spolek vytvořením národního, voleného, parlamentu a omezením moci německých vládců. K tomu však nedošlo a naděje liberálně smýšlejících nacionalistů zůstaly v tomto ohledu nenaplněny. Německý spolek se jim začal jevit podobně jako předtím nefungující Svatá říše římská a národní stát jako nezbytnost. Proces nacionalizace liberálního hnutí měl však pozvolný ráz a toto spojení se prosadilo s definitivní platností až ve 40. letech 19. století.⁶⁸

6. Závěr

V současné době, kdy je možné hodnotit Německý spolek se značným odstupem, ho nelze vnímat jako pouhý anachronismus. Přes všechna svá negativa se díky jeho existenci dařilo udržovat stabilitu a prosperitu v německém prostoru po převážnou dobu jeho existence. Díky spolkovému uspořádání střední Evropy jednotlivé státy získaly příležitost k vlastnímu rozvoji. Největší německé státy sice ve spolku měly nezanedbatelný vliv, přesto ho nikdy zcela neovládly. Ve spolkovém zřízení bylo do značné míry zmírněno soupeření Pruska a Rakouska, naopak přání menších německých států byla často vyslyšena. Zároveň jim byla zajištěna suverenita. Německý spolek se přestává v novém světle jevit jako nefungující a reakční koncepce německého prostoru a naopak je očividné, že lidé, kteří stáli u jeho vzniku, předvíдали nebezpečí, které provázelo vznik německého národního státu. To, že vládnoucí elity nedokázaly jít více s dobou v otázce politické liberalizace, však nakonec výrazným způsobem poškodilo Německý spolek v očích veřejnosti a vytvořilo silné hnutí za jeho výraznou proměnu či úplnou destrukci. Z historického hlediska je přesto možno Německý spolek, přes veškeré jeho nedostatky, chápat jako jednu z významných etap pro pozdější sjednocení Německa.

Použitá zdroje

ANGELOW, Jürgen (2003): *Der Deutsche Bund*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

BOTZENHART, Manfred (1989): Reform, Restauration, Krise. Deutschland 1789–1847. In: Wehler, Hans-Ulrich (ed.): *Moderne deutsche Geschichte. Von der Reformation bis zur Wiedervereinigung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, s. 161–172.

BURG, Peter (1984): *Der Wiener Kongress. Der Deutsche Bund im europäischen Staatensystem*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

62) Murray 2000, 101–102.

63) Šedivý 2013, 93.

64) Fehrenbach 2007, 8–9.

65) Gruner 2012, 31.

66) Dann 1996, 98.

67) Gruner 2003, 27.

68) Müller 2006, 8.

- CLARK, Christopher (2008): *Prusko. Vzestup a pád železného království*. Praha: Beta-Dobrovský.
- CRAIG, Gordon (1963): *Europa since 1815*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- DANN, Otto (1996): *Nation und Nationalismus in Deutschland 1770–1990*. München: Beck.
- DOERING-MANTEUFFEL, Anselm (2010): *Die Deutsche Frage und Das Europäische Staatensystem 1815–1871*. München: Oldenbourg Verlag.
- ECHTERNKAMP, Jörg (1998): *Der Aufstieg des deutschen Nationalismus 1770–1840*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- FEHRENBACH, Elisabeth (2007): *Verfassungs Staat und Nationalbildungen 1815–1871*. München: Oldenbourg Verlag.
- GEBHARDT, Bruno (2010): *Handbuch der deutschen Geschichte. Reformen, Restauration und Revolution 1806–1848/49*. Stuttgart, Berlin, Leipzig: Union.
- GRUNER, Wolf (1984): Die deutschen Einzelstaaten und der deutsche Bund. Zum Problem der „nationalen“ Integration in der Frühgeschichte des Deutschen Bundes am Beispiel Bayerns und der süddeutschen Staaten. In: Kraus, Andrea (ed.): *Land und Reich Stamm und Nation. Probleme und Perspektiven bayerischer Geschichte*, München: C.H.Beck, s. 19–36.
- GRUNER, Wolf (1990): Der Deutsche Bund und die europäische Friedensordnung. In: Rumpler, Helmut (ed.): *Deutscher Bund und deutsche Frage 1815–1866. Europäische Ordnung, deutsche Politik und gesellschaftlicher Wandel im Zeitalter der bürgerlich-nationalen Emanzipation*. München: Verlag für Geschichte und Politik.
- GRUNER, Wolf (2003): Die deutsche Frage als Thema der europäischen Politik im 19. und 20. Jahrhundert. Überlegungen zur Deutschlandproblematik in Geschichte und Gegenwart. In: Elvert, Jürgen a Krüger, Friederike (eds.): *Deutschland 1949–1989. Von der Zweistaatlichkeit zur Einheit*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, s. 17–56.
- GRUNER, Wolf (2012): *Der Deutsche Bund 1815–1866*. München: C.H.Beck oHG.
- JAMES, Harold (1991): *Deutsche Identität 1770–1990*. Frankfurt am Main: Campus-Verlag.
- KISSINGER, Henry (1999): *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor.
- KOCH, Reiner (1985): *Deutsche Geschichte 1815–1848. Restauration oder Vormärz*. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz: Verlag W. Kohlhammer.
- KONIGS, Philip (1993): *The Hanoverian Kings and Their Homeland. A Study of a Personal Union*. Brighton: Book Guild.
- KRAEHE, Enno (1967): Metternich. Friend or Foe of Napoleon? In: Goch, Brison (ed.): *Interpreting European History*. Homewood: The Dorsey Press, s. 69–81.
- MÜLLER, Helmut a kol. (1999): *Dějiny Německa*, Praha: Lidové noviny.
- MÜLLER, Jürgen (2006): *Der Deutsche Bund 1815–1866*, München: Oldenbourg Verlag.
- MÜLLER, Klaus (1986): *Quellen zur Geschichte des Wiener Kongresses 1814/1815*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- MURRAY, Scott (2000): *Liberal Diplomacy and German Unification. The Early Career of Robert Morier*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- RIEBEN, Hans (1942): *Prinzipiengrundlage und Diplomatie in Metternichs Europapolitik 1815–1848*. Bern: Sauerländer.
- SCHELE, Karel a kol. (2009): *Stát a právo v době Metternichovů*. Ostrava: KEY Publishing.
- SCHIEDER, Theodor (1975): *Vom Deutschen Bund zum Deutschen Reich 1815–1871*. München: Deutscher Taschenbuch-Verlag.
- ŠEDIVÝ, Jaroslav (1998): *Metternich kontra Napoleon*. Praha: Knižní klub.
- ŠEDIVÝ, Miroslav (2013): *Zrod německého nacionalismu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- TARABA, Luboš (2002): *Vídeňský kongres. Salony, kuloáry, budoáry*. Praha: Baset.

Summary

The goal of this study is to analyze the organization of Germany in the post-Napoleonic era. In explaining the establishment of the German Confederation, consideration will be given to aspects of an international-political character, which influenced German territory in the era of the Napoleonic Wars and immediately after. Special attention will be given to the negotiations concerning the organization of Germany at the Congress of Vienna and the individual visions of solving the "German question" in the years 1814–1815.

The term German Confederation should not be thought of as an anachronism. Its inception was influenced by a number of events that dramatically changed the face of Europe. Over the course of the Napoleonic Wars, the Holy Roman Empire came to an end and on its ruins the Confederation of the Rhine was built, falling under Napoleon's influence. The reform activities of the French Emperor lasted until his fall, and the organization of Germany was no longer able to return to the era before Napoleon's arrival. Peace talks with a defeated France led to the question of the future of the organization of Germany, which was to be newly organized into larger units. This newfound sovereignty of smaller German states prevented the division of Germany between Austria and Prussia.

At the Congress of Vienna, the German question became an international issue. Austria and Prussia once again returned to the concert of world powers. These largest of German powers could now influence the territorial organization of Central Europe. Although the proposition to revive the Holy Roman Empire appeared at the Congress, the idea was refused due to the fact that it the empire would lack in its original meaning. The German Confederation became a compromise, inherently containing both the requirement of a federative organization of Germany and leaving a significant portion of influence to Austria and Prussia. Both German hegemony, however, were forced to advocate their visions of the Confederation through diplomatic means. The concept of the German Confederation was meant to at least partially appease all parties involved.

In an international context, the German Confederation became an important pillar for the preservation of European peace. Central European space was set up in order to ensure the development of the economy and functioned as a stabilizing factor. Germany's striking power was significantly expanded, and, thanks to the improved military organization of the German Confederation, it was ensured avoidance of aggression on the part of surrounding states, especially France. At the same time, no aggressive aspirations seemed to appear in this particularly divided Germany.

In addition, the mission of the Confederation seemed to be positive, as it was meant to aid in the development of the individual states and unify areas with differing historic traditions, language dialects, religions, legal systems and degrees of modernization. In the Confederation, religious freedom or the right of its citizens to migrate throughout the Confederation without hindrances was guaranteed. The Federal Convention (Ger. Bundestag) became the one and only central institution, which took the form of a standing congress of envoys in Frankfurt am Main. In this institution, each convention member's voice could

be heard, and decisions of the convention were introduced to each confederate state as propositions for solving domestic political issues. Therefore, no mandate for a third Germany was necessary. Through this federative organization of Germany, the opportunity was given to individual states to develop independently and express their standpoints freely. Under this convention, the rivalry between Prussia and Austria was also eased to some degree. In terms of the question of establishing supranational organizations, smaller German states, which required the federation be as free as possible, were accommodated. The convention, however, held the premises for solving the issue of an integrated Germany.

In the beginning, citizens of German lands were satisfied with the Federal Convention, as it corresponded to the traditions of an empire and guaranteed the reforms that were left over from the Confederation of the Rhine. Article 13 of the confederation's acts establishes the obligation of enacting liberal constitutions in all German states. Their inception in some states also provided for the gradual liberalization of Germany. Leaders of the German Confederation came up with solutions to the crises that Germany was facing, and therefore the Confederation continued on.

Gradually, however, some political parties gaining strength in Germany outwardly expressed their demands for the establishment of a German territory. Nationalists and liberals perceived the German Confederation as competition for their visions and considered it to be a barrier hindering the organization of Germany on a national principle. Propositions to reform the German Confederation were not completely adopted as the repressive confederate apparatus strongly opposed nationalist and liberal movements. The German Confederation thus began to fall more and more out of favor.

Barbora Pásztorová

Zrod buršenshaftů: Příspěvek k rané historii německého nacionalismu ¹

Abstract

The aim of this study is the analysis of the development of Burschenschaften from their formation as radicalization of one part of the student movement until the prohibition of politically engaged associations in consequence of the Carlsbad Decrees' acceptance, and to offer a balanced view on Burschenschaften and their influence on early German nationalism. The meaning of Burschenschaften for early German nationalism was extensive. It consisted primarily in formation and spreading of national ideas in all the German states and social classes, in propagation of the formation of one united national state and also in the effort to establish liberal reforms and, in the first instance, constitutions on the basis of the Article 13 German Federal Act. However the radicalism, which was connected to the Burschenschaften, discredited later the whole student movement. It paralyzed all its progressive strengths and led to the prohibition of the Burschenschaften.

Key words: German nationalism, Burschenschaften, 19th century, Wartburg fest, August von Kotzebue, Gymnastics movement

1) Tato studie vznikla v rámci grantu SGS-2013-005, který autorka realizovala na KHV FF ZČU.